

SYSTEMY EDUKACJI W EUROPIE – STAN OBECNY I PLANOWANE REFORMY

HISZPANIA

1. Populacja uczących się i język nauczania

Zgodnie z danymi Państwowego Instytutu Statystyki łączna liczba osób zameldowanych w Hiszpanii do 31 grudnia 2004 r. wynosiła 42 935 001, a 50,84% ludności stanowiły kobiety. Liczba osób w wieku poniżej 24 lat wynosiła 11 509 228 (26,81% ludności), wśród których 48,70% stanowiły kobiety.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Edukacji i Nauki, w roku szkolnym 2004/05 na wszystkich poziomach szkolnictwa kształciło się 8 430 939 uczniów i studentów. Rozkład uczniów i studentów na różnych poziomach przedstawiono w poniższej tabeli.

Przedszkola	Szkoły Podstawowe	Szkoły średnie I stopnia	Szkoły specjalne	Szkoły średnie II stopnia zawodowe	Szkoły średnie II stopnia prowadzące do matury	Szkoły wyższe	Wszystkie poziomy
1 419 307	2 494 598	1 876 322	29 283	516 504	632 154	1 462 771	8 430 939

Zgodnie z hiszpańską Konstytucją językiem urzędowym Hiszpanii jest *Castellano* (kastylijski). W związku z tym wszyscy obywatele hiszpańscy muszą znać ten język i mają prawo go używać. Oprócz *Castellano* w niektórych Wspólnotach Autonomicznych istnieją inne języki urzędowe: *Catalán* (kataloński), *Gallego* (galicyjski), *Valenciano* (walencki) lub *Euskera* (baskijski). We Wspólnotach, w których obowiązuje taki drugi język urzędowy, zarówno ten język, jak i *Castellano* uznaje się za obowiązkowe języki nauczania na wszystkich poziomach edukacji poza szkolnictwem wyższym. Języka Wspólnoty Autonomicznej jako języka nauczania używa się w poszczególnych Wspólnotach w różnym zakresie, zależnie od stopnia rozpowszechnienia danego języka oraz polityki językowej danej Wspólnoty.

2. Administracja i finansowanie edukacji

W roku szkolnym 2004/05 71,6% ogółu uczniów i studentów na wszystkich poziomach edukacji uczęszczało do placówek publicznych. Jak wynika z poniższej tabeli, odsetek ten jest nieco inny na poszczególnych poziomach szkolnictwa.

	ŁĄCZNA liczba uczniów	Liczba uczniów w placówkach PUBLICZNYCH	% uczniów w placówkach PUBLICZNYCH	Liczba uczniów w placówkach PRYWATNYCH	% uczniów w placówkach PRYWATNYCH
Przedszkola	1 419 307	926 689	65,3	492 618	34,7
Szkoły Podstawowe	2 494 598	1 660 520	66,6	834 078	33,4
Szkoły średnie I stopnia	1 876 322	1 242 604	66,2	633 718	33,8
Szkoły specjalne	29 283	15 353	52,4	13 930	47,6
Szkoły średnie II stopnia zawodowe	516 504	387 310	75	129 194	25
Szkoły średnie II stopnia prowadzące do matury	632 154	476 466	75,4	155 668	24,6
Szkoły wyższe	1 462 771	1 330 574	91	2 259 226	32,4
Wszystkie poziomy	8 430 939	6 039 516	71,6	2 391 423	29,4

Władze centralne zachowały odpowiedzialność za ogólne uregulowania dotyczące systemu edukacji, ale od 1978 r. większość zadań została przekazana 17 samorządom regionalnym (Wspólnotom Autonomicznym). Zasadniczym aspektem hiszpańskiego systemu edukacji jest społeczne uczestnictwo w edukacji. Zarówno na szczeblu krajowym, regionalnym, jak i lokalnym oraz w poszczególnych szkołach tworzy się rady szkolne, które mają zachęcać do uczestnictwa w konsultacjach społecznych wszystkie grupy zainteresowane edukacją.

Na szczeblu ogólnokrajowym istnieje Państwowa Rada Szkolna, która umożliwia przedstawicielom społeczeństwa udział w ogólnym planowaniu oświaty oraz doradza w sprawie projektów ustaw i innych aktów prawnych proponowanych lub wydawanych przez rząd. W każdej szkole finansowanej ze środków publicznych funkcjonuje Rada Szkolna, która jest organem przedstawicielskim różnych grup tworzących środowisko edukacyjne, zajmującym się zarządzaniem i nadzorem nad daną placówką. W jej skład wchodzi kierownictwo placówki oraz przedstawiciele nauczycieli, uczniów, rodziców, personelu administracyjnego i technicznego, jak również – w przypadku placówek prywatnych finansowanych ze środków publicznych – przedstawiciele właścicieli placówki. Do zadań rady szkolnej należy m.in. podejmowanie decyzji w sprawie naboru uczniów, zatwierdzanie budżetu placówki i analizowanie jej funkcjonowania; radę informuje się także o przedstawianych władzom edukacyjnym wnioskach o mianowanie i zwalnianie członków kierownictwa.

Ogólnokrajowym organem doradczym i przedstawicielskim szkolnictwa wyższego jest Uczelniana Rada Koordynacyjna. Ponadto, oprócz innych komplementarnych form uczestnictwa przy każdej uczelni funkcjonuje Rada Społeczna.

Monitorowaniem spraw związanych ze strukturą i organizacją kształcenia zajmuje się inspektorat oświatowy centralnego szczebla, natomiast funkcjonujący w każdej Wspólnocie Autonomicznej inspektorat regionalny zapewnia zgodność działań z zasadami ustanowionymi przez państwo i ogólnymi przepisami prawa. Dzięki temu spełnione są podstawowe warunki gwarantujące równość wszystkich obywateli hiszpańskich wobec praw i obowiązków związanych z edukacją. Każda Wspólnota Autonomiczna odpowiada za organizację i funkcjonowanie inspektoratu na swoim terenie oraz za wszystkie placówki edukacyjne, zarówno publiczne, jak i prywatne.

3. Edukacja przedszkolna

Edukacja przedszkolna stanowi pierwszy szczebel systemu edukacji. Obejmuje dzieci w wieku 0-6 lat i jest podzielona na dwa trzyletnie cykle. Wprawdzie edukacja przedszkolna jest nieobowiązkowa, zajęcia na tym poziomie mają charakter dydaktyczny i są bezpłatne w II cyklu, tj. dla dzieci w wieku 3-6 lat, zarówno w placówkach publicznych, jak i w placówkach prywatnych finansowanych ze środków publicznych.

Odsetek dzieci uczęszczających do placówek przedszkolnych (netto) według wieku, rok szkolny 2000/01.

	Wiek: < 1 rok	Wiek: 1 rok	Wiek: 2 lata	Wiek: 3 lata	Wiek: 4 lata	Wiek: 5 lat
Edukacja przedszkolna	2,2%	9,2%	20,7%	92,9%	100%	100%

4. Kształcenie obowiązkowe

a) Etapy

Szkoła podstawowa	Wiek: 6-12 lat
Szkoła średnia I stopnia	Wiek: 12-16 lat

Kształcenie jest obowiązkowe w wieku od 6 do 16 lat i dzieli się na dwa poziomy: kształcenie na poziomie podstawowym, składające się z trzech dwuletnich etapów, oraz kształcenie na poziomie średnim I stopnia, trwające cztery lata.

b) Kryteria przyjęć

Naukę w szkole podstawowej mogą rozpocząć dzieci, które ukończyły 6 lat. W przypadku gdy liczba kandydatów jest większa niż liczba miejsc, stosuje się określone kryteria przyjęć (dochód w rodzinie, rejon szkoły i rodzeństwo w szkole). Przejście ze szkoły podstawowej do szkoły średniej I stopnia odbywa się automatycznie. Kształcenie obowiązkowe jest bezpłatne zarówno w placówkach publicznych, jak i placówkach prywatnych finansowanych ze środków publicznych.

c) Dzienny/tygodniowy/roczny wymiar zajęć

Kalendarz szkolny ustalają poszczególne Wspólnoty Autonomiczne, należy jednak przestrzegać pewnych minimalnych standardów, które gwarantują ujednolicone funkcjonowanie placówek. Rok szkolny trwa 180 dni w szkole podstawowej i 175 dni w szkole średniej, od połowy września do drugiej połowy czerwca. Szkoły są czynne pięć dni w tygodniu, a średni tygodniowy wymiar zajęć wynosi 25 lekcji w szkole podstawowej i 30 lekcji w szkole średniej. Lekcja trwa 55 minut w szkole podstawowej i 60 minut w szkole średniej. Minimalny roczny wymiar zajęć dydaktycznych wynosi 810 godzin w szkole podstawowej i 906 godzin w szkole średniej I stopnia.

d) Wielkość klas/podział uczniów na klasy

Klasy mogą liczyć maksymalnie 25 uczniów w szkole podstawowej i 30 uczniów w szkole średniej. Uczniów dzieli się na klasy według wieku. W niektórych obszarach wiejskich, gdzie klasy są bardzo

małe, istnieją grupy o zróżnicowanym wieku. Klasy w szkole podstawowej mają jednego nauczyciela do wszystkich przedmiotów z wyjątkiem wychowania muzycznego, wychowania fizycznego i języków obcych, natomiast lekcje w szkole średniej prowadzi nauczyciele przedmiotu.

e) Programy i treści nauczania

W zakresie programów nauczania istnieje pewna autonomia, która wyraża się w tym, że programy tworzy się na trzech poziomach. Przyjmując za punkt wyjścia podstawy programowe, które władze centralne ustalają dla całego kraju, każda Wspólnota Autonomiczna opracowuje własny oficjalnie obowiązujący program nauczania (pierwszy poziom tworzenia programu). Następnie, na drugim poziomie tworzenia programu nauczania, placówka edukacyjna dostosowuje do swoich potrzeb i dopracowuje ten „wspólnotowy” program nauczania. Trzeci poziom tworzenia programu stanowi „programowanie w klasie”, na które składa się szereg jednostek dydaktycznych opracowywanych przez nauczyciela dla każdej konkretnej grupy uczniów.

Przedmiotami obowiązkowymi w szkole podstawowej są: środowisko naturalne, społeczne i kulturowe, wychowanie artystyczne, wychowanie fizyczne, język i literatura hiszpańska, drugi język urzędowy i literatura danej Wspólnoty Autonomicznej (jeśli dotyczy), języki obce i matematyka. Placówki szkolne są również zobowiązane prowadzić zajęcia z religii katolickiej, ale uczęszczanie na te zajęcia nie jest obowiązkowe dla uczniów. Podstawa programowa w szkole średniej I stopnia obejmuje język i literaturę hiszpańską, drugi język urzędowy i literaturę danej Wspólnoty Autonomicznej, języki obce, matematykę, wychowanie fizyczne, przedmioty przyrodnicze, edukację plastyczną, wiedzę o społeczeństwie, geografii i historię, technikę oraz wychowanie muzyczne. Zajęcia z religii katolickiej są obowiązkowo prowadzone przez placówki, ale nieobowiązkowe dla uczniów.

W grudniu 2000 r. rząd przyjął Dekret królewski 3473/2000, zgodnie z którym treści nauczania w szkole średniej I stopnia (ESO) powinny być opracowane w podziale na poszczególne lata nauki, a kryteria oceny są ustalane odrębnie dla I cyklu i każdej klasy II cyklu.

Jeśli chodzi o roczny wymiar zajęć, na lekcje matematyki oraz języka i literatury hiszpańskiej przeznaczono po 35 godzin więcej, natomiast roczny wymiar zajęć edukacji plastycznej oraz wychowania muzycznego zmniejszono o 35 godzin. Zmiany dotyczące rocznego wymiaru zajęć obowiązują od roku szkolnego 2001/02, natomiast pozostałe zmiany zostały wprowadzone w roku 2002/03 w klasach I i III oraz w roku 2003/04 w klasach II i IV szkoły średniej I stopnia.

f) Ocena, promocja i kwalifikacje

Nie istnieje ogólnokrajowy ani regionalny system przeprowadzania sprawdzianów. Podstawowe wytyczne dotyczące oceny, która stanowi integralną część programu nauczania, są zawarte w podstawie programowej.

W szkole podstawowej ocena musi być prowadzona w sposób ciągły i uwzględniać postępy ucznia w różnych dziedzinach. O promocji decyduje wychowawca klasy. Warunkiem przejścia do kolejnego cyklu kształcenia w szkole podstawowej jest osiągnięcie przez ucznia standardów przewidzianych w programie nauczania, chociaż uczniowie mogą w razie potrzeby powtarzać klasę. Uczniowie, którzy przechodzą do następnego cyklu z negatywną oceną z jednego lub kilku przedmiotów, otrzymują odpowiednią pomoc lub uczestniczą w dodatkowych zajęciach, aby nadrobić zaległości. W ramach kształcenia na poziomie podstawowym należy zwracać szczególną uwagę na wczesną diagnozę problemów oraz stosowanie mechanizmów wspomagających naukę, aby zapobiegać niepowodzeniom w szkole we wczesnym wieku.

W szkole średniej I stopnia ocena ma charakter ciągły, ale jest prowadzona oddzielnie dla każdego przedmiotu. Uczniowie mogą zdawać dodatkowy egzamin z przedmiotów, których nie zaliczyli na zakończenie roku, w terminach ustalonych przez Wspólnoty Autonomiczne. Po zakończeniu przez uczniów nauki poszczególnych przedmiotów na danym etapie, zespół oceniający podejmuje decyzję o promocji uczniów do kolejnej klasy, uwzględniając ich dojrzałość, możliwości nadrobienia zaległości i przewidywane postępy w następnych latach. Uczniowie, którzy po dodatkowym egzaminie nadal mają do zaliczenia więcej niż dwa przedmioty, muszą kontynuować naukę tych przedmiotów przez kolejny rok. Cykl nauki każdego przedmiotu można powtarzać tylko raz. Jeżeli po powtórzeniu takiego cyklu uczeń nadal nie spełnia warunków przejścia do kolejnej klasy, zespół oceniający, zgodnie ze wskazówkami zespołu doradczego i za zgodą rodziców, podejmuje decyzję o promocji do następnej klasy na warunkach określonych przez władze oświatowe, zgodnie z potrzebami edukacyjnymi ucznia.

Po ukończeniu kształcenia obowiązkowego uczniowie otrzymują *Graduado en Educación Secundaria Obligatoria* (świadectwo ukończenia kształcenia obowiązkowego na poziomie średnim). To

świadectwo otrzymuje się po zaliczeniu wszystkich przedmiotów na tym etapie lub, w wyjątkowych przypadkach, bez spełnienia tego wymogu – zgodnie z warunkami ustalonymi przez władze oświatowe. Świadectwo ukończenia kształcenia obowiązkowego na poziomie średnim uprawnia do podjęcia kształcenia kończącego się egzaminem maturalnym lub specjalistycznego kształcenia zawodowego na poziomie średniozaawansowanym.

5. Szkolnictwo średnie II stopnia i policealne

a) Rodzaje kształcenia

Kształcenie maturalne (prowadzące do egzaminu maturalnego) - <i>Bachillerato</i>	Wiek: 16-18 lat
Specjalistyczne kształcenie zawodowe na poziomie średniozaawansowanym	Wiek: 16-18 lat

Te dwa rodzaje kształcenia można prowadzić odrębnie lub w tych samych placówkach, przy czym są to z kolei te same placówki, które prowadzą kształcenie obowiązkowe. Kształcenie maturalne trwa dwa lata, natomiast specjalistyczne kształcenie zawodowe na poziomie średniozaawansowanym ma różną długość (na ogół 1,5 roku), uzależnioną od specyfiki profilu zawodowego.

b) Kryteria przyjęć

Warunkiem podjęcia obydwu rodzajów kształcenia jest posiadanie świadectwa ukończenia kształcenia obowiązkowego na poziomie średnim I stopnia. W placówkach finansowanych ze środków publicznych nie pobiera się czesnego, ale w niektórych wypadkach rodzice pokrywają koszty materiałów dydaktycznych, przewozu uczniów lub posiłków, zależnie od poziomu swych dochodów.

c) Programy i treści nauczania

Minimum programowe dotyczące kształcenia maturalnego ustala się na poziomie krajowym, ale władze oświatowe Wspólnot Autonomicznych i szkoły uzupełniają oraz dostosowują program nauczania do potrzeb i warunków lokalnych. Kształcenie maturalne prowadzi się w czterech następujących profilach: artystyczny, przyrodniczo-zdrowotny, humanistyczno-społeczny oraz techniczny.

W grudniu 2000 r. rząd przyjął Dekret królewski 3474/2000, który wprowadza zmiany dotyczące struktury, minimum programowego i wymiaru zajęć dydaktycznych w szkolnictwie średnim II stopnia. Określono w nim również wspólne przedmioty dla każdej klasy. Postanowienia Dekretu królewskiego zostały wdrożone w roku 2002/03 w I klasie, a w roku 2003/04 w II klasie szkoły średniej II stopnia.

W 2002 r. rząd przyjął Ustawę o kształceniu zawodowym i kwalifikacjach zawodowych, która ustanawia „Państwowy system kwalifikacji i kształcenia zawodowego” oraz przewiduje reformę tych rodzajów kształcenia w celu połączenia obecnie istniejących podsystemów w jednolity system kształcenia zawodowego. Podstawę funkcjonowania systemu stanowić będzie „*Catálogo Nacional de Cualificaciones Profesionales*” (Państwowy katalog kwalifikacji zawodowych). Ma on ułatwić dostosowanie kształcenia do potrzeb rynku pracy, realizację procesu uczenia się przez całe życie, mobilność pracowników oraz tworzenie jednolitego rynku pracy.

d) Ocena, promocja i kwalifikacje

Ocena uczniów w ramach kształcenia maturalnego ma charakter ciągły, ale jest prowadzona w różny sposób zależnie od przedmiotu. Uczniowie, którzy nie zaliczyli przedmiotu na zakończenie roku, mogą zdawać dodatkowy egzamin. Zgodnie z przepisami dotyczącymi promocji i powtarzania klasy uczniowie mogą pozostać maksymalnie cztery lata na tym etapie kształcenia. Uczniowie, którzy nie zaliczą więcej niż dwóch przedmiotów w I klasie lub więcej niż trzech przedmiotów w II klasie, muszą powtarzać klasę, natomiast uczniowie, którzy nie zaliczyli mniej niż trzech przedmiotów, muszą uczęszczać jedynie na zajęcia z tych przedmiotów. Uczniowie, którzy zaliczyli wszystkie przedmioty, otrzymują świadectwo *Bachiller*. Ocenę ciągłą prowadzi się również w ramach kształcenia zawodowego, a uczniowie, którzy uzyskali pozytywne wyniki, otrzymują świadectwo *Técnico* w danej specjalizacji.

6. Szkolnictwo wyższe

a) Rodzaje uczelni

W szkolnictwie wyższym, podległym Ministerstwu Edukacji i Nauki, prowadzi się studia akademickie i zawodowe. Studia zawodowe obejmują *Enseñanzas Artísticas de grado superior* (kształcenie artystyczne na poziomie zaawansowanym), specjalistyczne kształcenie zawodowe na poziomie zaawansowanym oraz kształcenie prowadzące do dyplomu technika w dziedzinie sportu na zaawansowanym poziomie.

Studia akademickie są prowadzone w *Facultades Universitarias* (wydziałach uniwersyteckich), *Escuelas Técnicas Superiores* (wyższych szkołach technicznych) i *Escuelas Universitarias* (szkołach uniwersyteckich prowadzących studia I stopnia). Kształcenie artystyczne na zaawansowanym poziomie prowadzą państwowe *Conservatorios Superiores* (akademie muzyczne) i *Escuelas Superiores* (szkoły wyższe). Specjalistyczne kształcenie zawodowe na poziomie zaawansowanym prowadzą na ogół te same placówki, które kształcą na poziomie średniozaawansowanym.

W grudniu 2001 r. uchwalono **Ustawę o uniwersytetach (LOU)**, która zawiera uregulowania dotyczące systemu uniwersyteckiego i uchyla wcześniejszą Ustawę o reformie uniwersytetów z 1983 r. (*Ley de Reforma Universitaria – LRU*). Ustawa LOU zapewniła m.in. podstawy do powołania Państwowego Biura ds. Oceny (ANECA), zajmującego się oceną zarówno dydaktyki, jak i badań, zarządzania, uniwersyteckich programów nauczania, oraz do stworzenia nowego systemu zatrudniania nauczycieli, a także wdrożyła rozwiązania zachęcające zarówno studentów, jak i kadre naukowo-dydaktyczną do mobilności w obrębie hiszpańskiego i międzynarodowego systemu szkolnictwa wyższego. Przepisy Ustawy LOU były wdrażane stopniowo do roku akademickiego 2003/04.

b) Warunki wstępu

Specjalistyczne kształcenie zawodowe na zaawansowanym poziomie można rozpocząć w dwojaki sposób: bezpośredni dostęp zapewnia posiadanie świadectwa *Bachiller*, natomiast w innym wypadku należy zdać sprawdzian, przy czym to drugie rozwiązanie jest mniej rozpowszechnione. Niezbędnym warunkiem przyjęcia na uniwersytet jest zdanie uniwersyteckiego egzaminu wstępnego (PAU). Egzamin PAU, który podlega regulacjom Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz Wspólnot Autonomicznych, przygotowują i przeprowadzają wspólnie uniwersytety i nauczyciele prowadzący kształcenie maturalne. W Ustawie LOU stwierdza się, że zasady przyjęć na studia opracowują same uniwersytety. Kandydaci zamierzający podjąć kształcenie na zaawansowanym poziomie na kierunkach artystycznych i sportowych muszą także zdać specjalistyczny egzamin. Również na szeregu innych kierunków warunkiem przyjęcia na studia jest zdanie dodatkowego specjalistycznego egzaminu, który potwierdza wiedzę i umiejętności kandydatów niezbędne do studiowania na wybranym kierunku.

c) Kwalifikacje

Po ukończeniu uniwersyteckich studiów I stopnia (3 lata) uzyskuje się tytuły zawodowe *Diplomado*, *Arquitecto Técnico* i *Ingeniero Técnico*, a po ukończeniu uniwersyteckich studiów I i II stopnia (4-6 lat) uzyskuje się tytuły zawodowe *Licenciado*, *Arquitecto* i *Ingeniero*. Stopień naukowy *Doctor* przyznaje się studentom, którzy ukończyli studia uniwersyteckie III stopnia i obronili pracę. Studenci, którzy ukończyli studia na kierunkach artystycznych, otrzymują różne dyplomy. Po ukończeniu studiów na zaawansowanym poziomie na kierunkach Muzyka, Taniec oraz Aktorstwo studenci uzyskują *Título Superior*, odpowiadający uniwersyteckiemu tytułowi *Licenciado*. Studenci, którzy ukończyli specjalistyczne kształcenie zawodowe na zaawansowanym poziomie, otrzymują dyplom *Técnico Superior*. Studenci kończący studia na zaawansowanym poziomie na kierunku Sztuki Plastyczne i Projektowanie, otrzymują dyplom *Técnico Superior de Artes Plásticas y Diseño*, a na kierunkach Konserwacja i restauracja dzieł sztuki oraz Ceramika, projektowanie i szkło – *Título Superior en Conservación y Restauración de Bienes Culturales* lub, odpowiednio, *Título Superior en Cerámica, Diseño y Vidrio*, odpowiadający uniwersyteckiemu *Diplomado*. Studenci, którzy ukończyli kształcenie techniczne w dziedzinie sportu na zaawansowanym poziomie, otrzymują dyplom *Técnico Deportivo Superior*, nadający dokładnie takie same uprawnienia jak dyplom *Técnico Superior*, uzyskiwany po ukończeniu specjalistycznego kształcenia zawodowego. Studenci studiów zawodowych przygotowują się do uzyskania kwalifikacji, które są równorzędne tytułowi *Licenciado* lub *Diplomado*. Po uchwaleniu Ustawy LOU, której celem jest dostosowanie struktury studiów do założeń Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, opublikowano szereg projektów rozporządzeń, przy czym niektóre z nich są dopiero dopracowywane: Dekret królewski 1044/2003 z 1 sierpnia 2003 r., który określa procedurę

wydawania przez uniwersytety suplementu do dyplomu, Dekret królewski 55/2005 z 21 stycznia 2005 r., który określa strukturę studiów uniwersyteckich i zawiera uregulowania dotyczące oficjalnie uznawanych uniwersyteckich studiów prowadzących do pierwszego dyplomu, oraz Dekret królewski 56/2005 z 21 stycznia 2005 r., który zawiera uregulowania dotyczące oficjalnie uznawanych studiów podyplomowych.

7. Kształcenie specjalne

W przepisach określono nowe podstawy prawne dla opieki nad uczniami mającymi szczególne potrzeby edukacyjne, do których zalicza się uczniów mających różne braki w wykształceniu ze względów społeczno-ekonomicznych i społeczno-kulturowych, uczniów zagranicznych, uczniów szczególnie uzdolnionych oraz uczniów niepełnosprawnych.

Ta ostatnia kategoria obejmuje uczniów, którzy wymagają szczególnej uwagi i specjalnej pomocy w nauce z powodu upośledzeń fizycznych, psychicznych lub sensorycznych, bądź poważnych problemów behawioralnych. Uczniowie ci uczą się na ogół w szkołach ogólnodostępnych w ramach kształcenia integracyjnego. Nadal istnieją natomiast szkoły specjalne dla uczniów, których potrzeb nie można zaspokoić w szkołach ogólnodostępnych.

8. Nauczyciele

Nauczyciele pracujący w placówkach przedszkolnych i szkołach podstawowych muszą posiadać nauczycielski dyplom *Maestro*. Od nauczycieli szkół średnich wymaga się posiadania tytułu *Licenciado* lub tytułu zawodowego w dziedzinie architektury albo inżynierii oraz ukończenia specjalistycznego kursu pedagogicznego. Nauczyciele szkół podstawowych są przygotowani do nauczania wszystkich przedmiotów z wyjątkiem wychowania muzycznego, wychowania fizycznego i języków obcych, które prowadzą nauczyciele przedmiotu. Nauczyciele szkół podstawowych są nauczycielami przedmiotów zintegrowanych, a nauczyciele szkół średnich specjalizują się w jednym przedmiocie.

Nauczyciele akademicy muszą posiadać stopień naukowy doktora; wymóg ten nie obowiązuje nauczycieli kolegów, w których prowadzi się akademickie studia I stopnia (3-letnie), ale muszą oni posiadać *Licenciado* albo tytuł zawodowy w dziedzinie architektury lub inżynierii. Ustawa LOU uregulowała szereg aspektów kształcenia w uniwersytetach, wśród których należy wymienić: wprowadzenie nowego systemu rekrutacji kadry nauczycielskiej, który gwarantuje, że nabór odbywa się zgodnie z zasadą równości oraz na podstawie osiągnięć zawodowych i zdolności, stworzenie podstaw prawnych dla funkcjonowania kadry nauczycielskiej oraz promowanie mobilności kadry naukowo-dydaktycznej w ramach hiszpańskiego i międzynarodowego systemu szkolnictwa wyższego. W placówkach publicznych zarówno nauczyciele akademicy, jak i nauczyciele zatrudnieni w oświacie są na ogół urzędnikami państwowymi.

9. Aktualne reformy i priorytety w dziedzinie edukacji

23 grudnia 2002 r. uchwalona została **Ustawa o jakości kształcenia (LOCE)**. W Dekrecie królewskim 827/2003 z 27 czerwca 2003 r. określono harmonogram wprowadzania nowych przepisów w systemie edukacji oraz wstępny harmonogram obejmujący zarówno środki, które zostały już wdrożone w roku szkolnym 2003/04, jak i środki, które powinny zostać wdrożone do roku szkolnego 2007/08 łącznie. Po wyborach powszechnych w marcu 2004 r. w Hiszpanii zmienił się rząd. Na mocy Dekretu królewskiego 1318/2004 z 28 maja 2004 r. nowy rząd zmodyfikował częściowo harmonogram wprowadzania przepisów przewidziany w Ustawie LOCE. Przełożono o dwa lata wdrażanie większości rozwiązań przewidzianych w LOCE z wyjątkiem dwóch aspektów: bezpłatności edukacji przedszkolnej dla dzieci w wieku 3-6 lat i nauczania języków obcych. Utrzymano również w mocy przepisy dotyczące kryteriów oceny i promocji w ramach kształcenia obowiązkowego w szkole średniej, które weszły już w życie w roku szkolnym 2003/04.

W związku z tym w oświacie funkcjonują obecnie równolegle ustawy LODE-1985, LOGSE-1990, LOCFP-2002 i LOCE-2002, ale z uwagi na opóźnienie wejścia w życie niektórych zapisów tej ostatniej ustawy, sytuacja w systemie edukacji w roku szkolnym 2004/05 wyglądała tak samo jak w poprzednim roku szkolnym. Z myślą o ułatwieniu debaty o nowej reformie edukacyjnej promowanej przez nowy rząd, Ministerstwo Edukacji i Nauki opracowało we wrześniu 2004 r. dokument zawierający propozycje podzielone na siedem działów: ogólne refleksje o jakości kształcenia i równości szans, propozycje służące wzmocnieniu kształcenia na poziomie przedszkolnym i podstawowym, koncepcje dotyczące kształcenia obowiązkowego w szkole średniej wraz ze środkami i metodami służącymi większemu zróżnicowaniu, propozycja wcześniejszego rozpoczynania nauki języków obcych i dotycząca technologii informacyjno-komunikacyjnych, analiza nowych potrzeb związanych z kształtowaniem

wartości i poczucia obywatelstwa w ramach edukacji, określenie nowych zadań stojących przed nauczycielami oraz zagadnienia dotyczące uczestnictwa i wspólnej odpowiedzialności środowiska edukacyjnego w realizacji zadania, jakim jest kształcenie i wychowanie.

Publiczne debaty i rozważania dotyczące tych zagadnień były prowadzone od czasu przedstawienia tego dokumentu do grudnia 2004 r. Po zebraniu opinii przedstawionych podczas debat przez różne autorytety edukacyjne i społeczne, Minister Edukacji przedłożył projekt Ustawy o oświacie 30 marca 2005 r.

Punktem wyjścia dla projektu ustawy była konieczność „uproszczenia i uporządkowania przepisów” w związku z przyjęciem licznych regulacji prawnych dotyczących edukacji w ostatnich latach. Oprócz wprowadzenia pewnych zmian w LODE-1985, nowa ustawa zastąpi zatem dotychczasowe ustawy LOGSE-1990, LOPEG-1995 i LOCE-2002, scalając ich tekst i kolejne zmiany w jednym akcie prawnym.

Wprowadzającą część projektu ustawy rozpoczyna rozdział poświęcony zasadom i celom kształcenia, które stanowią zasadnicze elementy spajające system edukacji. **Podstawową zasadą** jest *kształcenie na wysokim poziomie* dla wszystkich uczniów, w warunkach gwarantujących równość szans. Za bardzo istotny czynnik pozwalający zapewnić tę wysoką jakość kształcenia uznaje się *zaangażowanie całej społeczności edukacyjnej*. Kolejną istotną zasadą jest *przekazywanie wartości*. Wśród **celów kształcenia** należy przede wszystkim wymienić: pełny rozwój osobowości i zdolności emocjonalnych uczniów, wychowywanie w duchu poszanowania podstawowych praw i swobód oraz zasady równości kobiet i mężczyzn, wychowywanie w duchu tolerancji i wolności przy poszanowaniu demokratycznych zasad współistnienia oraz kształcenie w zakresie zapobiegania konfliktom i ich pokojowego rozwiązywania. Edukację pojmuje się w projekcie ustawy jako **kształcenie ustawiczne** i temu podejściu poświęcono specjalny rozdział w części wprowadzającej projektu. Odrębny rozdział poświęcono również definicji i organizacji **programu nauczania**, podkreślając w nim, jak istotne jest włączanie *kluczowych kompetencji* do komponentów programu nauczania.

Jednym z nowatorskich rozwiązań w projekcie ustawy jest wprowadzenie nowego przedmiotu nauczania „*Prawa i obowiązki obywateli*” lub „*Wychowanie obywatelskie*”, którego będzie uczyć się w ramach niektórych bloków przedmiotowych na poziomie podstawowym, średnim obowiązkowym i maturalnym. Na zakończenie części wprowadzającej omówiono **współpracę między jednostkami terytorialnymi i administracyjnymi**, która ma na celu z jednej strony bardziej efektywne wykorzystanie środków przeznaczanych na edukację, a z drugiej strony osiągnięcie ustalonych celów ogólnych.

W części I określono **organizację, poziomy i etapy kształcenia**. Zgodnie z projektem ustawy podstawowa struktura systemu edukacji pozostanie niezmieniona, ale zostaną wprowadzone pewne modyfikacje. **Edukacja przedszkolna**, stanowiąca jeden etap, zostanie podzielona na dwa cykle, przy czym dla obydwu cykli wyznaczono cel edukacyjny, który zobowiązuje placówki do realizowania konkretnej koncepcji kształcenia już od I cyklu. W II cyklu, oprócz zajęć zachęcających i przygotowujących do nauki czytania, pisanie i liczenia, ułatwiać się będzie wczesny kontakt z językami obcymi i technologiami informacyjno-komunikacyjnymi. Kształcenie na poziomie podstawowym i średnim I stopnia jest obowiązkowe. W ramach **kształcenia na poziomie podstawowym** należy mieć na uwadze różnorodność uczniów oraz podejmować działania służące wczesnemu zapobieganiu trudnościom w nauce. Jednym z nowatorskich rozwiązań projektu ustawy jest wprowadzenie diagnostycznej oceny kluczowych kompetencji zdobytych przez uczniów na zakończenie II cyklu tego etapu (w wieku 10 lat). Ocena ta będzie służyła wyłącznie celom informacyjnym i ukierunkowaniu dalszego procesu kształcenia. **Kształcenie obowiązkowe na poziomie średnim** musi stanowić początek wspólnej edukacji, a równocześnie uwzględniać różnorodność uczniów, umożliwiając placówkom edukacyjnym – w ramach ich autonomii w sprawach dydaktycznych – przyjmowanie w sposób elastyczny takich rozwiązań w zakresie organizacji i programu nauczania, które najlepiej odpowiadają cechom indywidualnych uczniów. W związku z tym proponuje się, by program nauczania dla pierwszych trzech lat miał szerszą wspólną podstawę, umożliwiając równocześnie wzmocnienie kluczowych umiejętności u uczniów, którzy potrzebują takich zajęć, natomiast program nauczania dla czwartego roku miał charakter ukierunkowujący, pozwalał na prowadzenie wspólnych przedmiotów w sposób elastyczny i obejmował trzy przedmioty fakultatywne. Na tym poziomie będzie również przeprowadzana ocena diagnostyczna – w tym przypadku na zakończenie drugiego roku kształcenia obowiązkowego w szkole średniej (w wieku 14 lat). Od trzeciego roku tego etapu przewiduje się **zróżnicowanie programu nauczania**, aby umożliwić zajęcie się uczniami mającymi szczególne trudności w nauce. Ponadto wprowadza się **programy wstępnych kwalifikacji zawodowych** dla młodych ludzi w wieku powyżej 16 i poniżej 21 lat, którzy nie uzyskali świadectwa ukończenia

kształcenia obowiązkowego na poziomie średnim. Te programy mają zapobiegać odsiewowi i odpadowi, rozbudzać u uczniów oczekiwania związane z kontynuowaniem kształcenia i uzyskaniem dalszych kwalifikacji oraz ułatwiać podjęcie pracy zawodowej; w wyjątkowych przypadkach z tych programów mogą korzystać uczniowie w wieku powyżej 15 lat, którzy nie są w stanie ukończyć tego etapu.

Kształcenie maturalne nadal trwa dwa lata, ale będzie prowadzone w trzech różnych profilach (artystycznym, matematyczno-przyrodniczo-technicznym i humanistyczno-społecznym). Świadectwo maturalne będą otrzymywać uczniowie, którzy uzyskali pozytywne oceny ze wszystkich przedmiotów. Po otrzymaniu świadectwa absolwenci mogą podjąć pracę, kształcenie zawodowe na zaawansowanym poziomie lub studia w uczelni. Warunkiem przyjęcia na uniwersytet będzie zdanie jednego oficjalnie zatwierdzonego sprawdzianu, do którego przystępują wszyscy kandydaci posiadający świadectwo maturalne.

W projekcie przewidziano bardziej elastyczne warunki dostępu do **kształcenia zawodowego** i zaproponowano utworzenie różnych „pomostów” pomiędzy kształceniem ogólnym i zawodowym.

Szczególną uwagę zwrócono w projekcie ustawy na **kształcenie artystyczne**, którego organizacji nie rewidowano od 1990 r. Z jednej strony proponuje się, by zawodowe kształcenie artystyczne obejmowało kształcenie w dziedzinie muzyki i tańca na poziomie elementarnym i średniozaawansowanym oraz projektowania i sztuk plastycznych na poziomie średniozaawansowanym i zaawansowanym. Z drugiej strony projekt wprowadza tzw. kształcenie artystyczne na wyższym poziomie, które ma obejmować kształcenie w dziedzinie muzyki, tańca, aktorstwa, konserwacji i restauracji dzieł sztuki oraz sztuk plastycznych i projektowania na poziomie zaawansowanym.

Projekt ustawy zawiera również uregulowania dotyczące **nauki języków**, która ma być prowadzona przez oficjalnie uznawane szkoły języków i dostosowana do poziomów nauczania języków ustalonych przez Radę Europy.

Na zakończenie części I zwraca się szczególną uwagę na **kształcenie dorosłych**, które ma umożliwić wszystkim obywatelom zdobywanie, aktualizowanie, uzupełnianie lub rozszerzanie wiedzy i umiejętności z myślą o ich rozwoju indywidualnym i zawodowym, zgodnie z zasadami kształcenia ustawicznego.

Aby zagwarantować równość szans, w części II zajęto się grupami **uczniów, którym należy zapewnić kształcenie w innej formie niż edukacja ogólnodostępna**, przy czym podejmowane działania mają zmierzać do pełnej integracji tych grup. Specjalnego traktowania wymagają nie tylko uczniowie niepełnosprawni, ale także uczniowie o dużym potencjale intelektualnym oraz ci, którzy dopiero niedawno rozpoczęli naukę w hiszpańskim systemie edukacji.

Projekt ustawy przewiduje także **kompensowanie nierówności** poprzez specjalne programy opracowywane w niektórych placówkach edukacyjnych lub na określonych obszarach geograficznych, w których niezbędne jest kształcenie wyrównawcze. Proponuje się, by w planach przydziału miejsc w placówkach publicznych i prywatnych gwarantować odpowiedni i zrównoważony rozkład uczniów wymagających specjalnej pomocy edukacyjnej między szkołami.

Część III projektu ustawy dotyczy statusu, jaki powinni uzyskać **nauczyciele**. Priorytetowe znaczenie ma kształcenie i doskonalenie zawodowe nauczycieli, które zostanie zreformowane w kontekście nowego Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, w celu dostosowania go do potrzeb i nowych wymogów systemu edukacji. Oprócz odpowiedniego przygotowania merytorycznego, kształcenie nauczycieli powinno obejmować przygotowanie pedagogiczne, którego dopełnienie stanowią będą indywidualne konsultacje i doradztwo prowadzone dla nowych nauczycieli przez bardziej doświadczonych kolegów. W tej części uwzględniono także poprawę warunków pracy nauczycieli, jak również rozwiązania pozwalające odpowiednio docenić i wspierać pracę dydaktyczną oraz podnieść prestiż społeczny nauczycieli.

Część IV dotyczy **placówek edukacyjnych**, ich rodzajów oraz prawnych podstaw ich funkcjonowania, jak również planowania sieci placówek zgodnie z zasadą, że edukacja należy do usług publicznych i społecznych. Zgodnie z tym założeniem zachowano najważniejsze rozwiązania, które funkcjonują sprawnie od czasu uchwalenia Ustawy o prawie do nauki w 1985 r., a zmodyfikowano inne, których ulepszenia domagało się środowisko edukacyjne.

W projekcie przyjmuje się, że podstawową wartość w kształceniu samodzielnych, wolnych, odpowiedzialnych i zaangażowanych obywateli stanowi **uczestnictwo**, a w związku z tym – jak stwierdzono w części V – władze oświatowe zagwarantują udział społeczności edukacyjnej w organizowaniu, kierowaniu i ocenie placówek edukacyjnych. Szczególną uwagę zwraca się na

autonomię placówek edukacyjnych w sprawach dydaktycznych, której przejawem jest tworzenie własnych projektów edukacyjnych, jak i w zakresie zarządzania środkami oraz opracowywania regulaminów dotyczących organizacji i funkcjonowania. W zakresie kierowania i nadzoru nad placówkami projekt nadaje również większe znaczenie organom kolegiałnym, którymi są rada szkolna, rada pedagogiczna i organy ds. koordynacji nauczania, określając kompetencje kierownictwa w publicznych placówkach edukacyjnych, procedurę mianowania dyrektorów szkół oraz procedury zatwierdzania **funkcji kierowniczych**.

Część VI jest poświęcona **ocenie systemu edukacji**. Ocenę uznaje się za zasadniczy element służący poprawie jakości kształcenia i zwiększeniu przejrzystości systemu edukacji. Całościową oceną systemu edukacji ma zajmować się Instytut ds. Oceny, który będzie współpracować z analogicznymi organami utworzonymi na szczeblu Wspólnot Autonomicznych. Roczne raporty oceniające funkcjonowanie systemu edukacji powinny być przedkładane Parlamentowi.

W części VII stwierdza się, że zadaniem **inspektoratu oświatowego** jest wspieranie placówek edukacyjnych w opracowywaniu projektów edukacyjnych i prowadzeniu samooceny, która stanowi kluczowy aspekt podnoszenia jakości w systemie edukacji. Inspektorat wyższego szczebla ma podlegać władzom centralnym. W tej części zebrano również przepisy dotyczące funkcji inspektoratu oświatowego, jego organizacji i uprawnień inspektorów.

Dodatkowe przepisy dotyczą **harmonogramu** wdrażania ustawy, **środków finansowych** niezbędnych do jej wdrożenia, kwestii **religii, podręczników** oraz **materiałów dydaktycznych**. Wiele dodatkowych przepisów odnosi się do **kadry nauczycielskiej**, tworząc podstawy do uregulowania takich spraw, jak funkcje dydaktyki w placówkach publicznych, obowiązki nauczycieli akademickich i pozostałej kadry nauczycielskiej, warunki selekcji i naboru kadry nauczycielskiej, awans zawodowy nauczyciela, prowadzenie inspekcji oraz kształcenie i przygotowanie pedagogiczne nauczycieli. Jeśli chodzi o **zasady przyjęć uczniów do placówek edukacyjnych**, projekt ustawy określa, jakie dane należy przedstawić w celu udokumentowania sytuacji materialnej rodziny, oraz **warunki**, jakie muszą spełniać **placówki prywatne** prowadzące kształcenie maturalne o profilu przyrodniczo-zdrowotnym i technicznym.

Przepisy dodatkowe odnoszą się także do **współpracy między gminami** i władzami oświatowymi oraz do ewentualnych umów o współpracy pomiędzy nimi a lokalnymi korporacjami. Na zakończenie określono warunki **umów dotyczących II cyklu edukacji przedszkolnej i umów z innymi Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej**, dzięki czemu niektóre publiczne placówki edukacyjne mogą realizować zintegrowany program nauczania, umożliwiający przyznawanie podwójnych tytułów zawodowych/stopni.

Przepisy przejściowe dotyczą **przewidywanego dobrowolnego przechodzenia nauczycieli na emeryturę, mobilności nauczycieli mających status urzędników państwowych, długości kadencji organów zarządzających i kierownictwa** w publicznych placówkach edukacyjnych, **przygotowania pedagogicznego, dostosowania placówek do prowadzenia edukacji przedszkolnej, modyfikacji umów** oraz **dostępu do nauki języków obcych dla uczniów w wieku poniżej 16 lat**.

Opracowanie: Hiszpańskie Biuro Eurydice

Bardziej szczegółowe informacje o systemach edukacji w Europie można znaleźć w prowadzonej przez EURYDICE bazie danych EURYBASE (<http://www.eurydice.org>).

Ostatnia aktualizacja: maj 2005